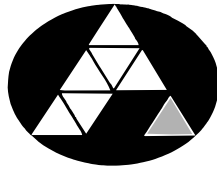


POHJOIS-KARJALAN AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalous

Liisa Sallinen

RAHANPESUN ESTÄMINEN

Opinnäytetyö
Joulukuu 2012



POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2012
Liiketalouden koulutusohjelma
Karjalankatu 3
80100 JOENSUU
p. (013) 260 6906

Tekijä
Sallinen Liisa

Nimeke
Rahanpesun estäminen

Tiivistelmä

Opinnäytetyö koskee rahanpesun estämistä. Rahanpesu on yksi suurimmista valtion taloutta koskevista rikoksista ja järjestäytyneen rikollisuuden muodoista. Rahanpesu tarkoittaa rikoksella hankitun omaisuuden muuttamista lailliselta näyttäväksi omaisuudeksi ja sillä pyritään peittämään tapahtunut rikos. Tässä opinnäytetyössä on tarkoitus kertoa, mitä on rahanpesu, kuinka rahanpesun estäminen tapahtuu käytännössä ja kuinka sitä valvotaan.

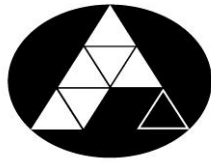
Opinnäytetyö perustuu rahanpesua koskevaan lainsäädäntöön ja sen määrittelemiin ilmoitusvelvollisiin ja valvontaviranomaisiin. Opinnäytetyössä käydään läpi ilmoitusvelvollisia koskevat velvoitteet ja niiden noudattaminen. Tärkeänä osana työtä on myös asiakkaan tunteminen ja siihen liittyvät velvollisuudet.

Halusin selvittää mitä on rahanpesu ja miten sen estäminen käytännössä tapahtuu niiden tahojen osalta, jotka ovat lain mukaan velvollisia siitä huolehtimaan. Rajasin opinnäytetyön Suomea koskevaan rahanpesulainsäädäntöön ja valvontaviranomaisiin.

Kieli
suomi

Sivuja 39
Liitteet 0
Liitesivumäärä 0

Asiasanat
rahanpesu, ilmoitusvelvollisuus



NORTH KARELIA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

THESIS
December 2012
Degree Programme in Business
Karjalankatu 3
FIN 80100 JOENSUU
FINLAND

Author
Liisa Sallinen

Title
Prevention of Money Laundering

Abstract

The subject of the thesis is the prevention of money laundering. Money laundering is one of the major crimes affecting state finance and form of the organized crime. Money laundering means transforming illegally acquired assets to so that they seem legal and trying to cover up occurred crime. The aim of this thesis is to tell what money laundering is, how the prevention of money laundering is occurs in practice and how it is monitored.

The thesis is based on the legislation on money laundering together with mandated reporters and authorities defined by the legislation. The obligations of the mandates reporters and how the obligations are followed is also discussed in the thesis. One important parts is identifying of the customers and the obligations related to identifying.

I wanted to explain what money laundering is and how it is prevented in practice by the who are concerned by the law. I limited this thesis to concern legislation of money laundering in Finland and authorities controlling it.

Language
Finnish

Pages 39
Appendices 0
Pages of Appendices 0

Keywords
money laundering, reporting

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Rahanpesu	7
2.1	Rahanpesun vaiheet	9
2.2	Rahanpesurikokset	11
2.2.1	Itsepesu	11
2.2.2	Tuottamuksellinen rahanpesu	12
2.2.3	Törkeä rahanpesu	12
2.2.4	Salahanke törkeään rahanpesun tekemiseksi	13
2.2.5	Rahanpesurikkomus	13
2.3	Konfiskaatio	14
3	Ilmoitusvelvollisuus	14
3.1	Selonotto- ja huolellisuusvelvoite	15
3.1.1	Vahingonkorvausvelvollisuus	16
3.1.2	Työntekijöiden koulutus ja suojeleminen	16
3.1.3	Salassapitovelvollisuus	17
3.2	Rekisteröitymisvelvollisuus	17
3.3	Riskiperusteinen arviointi	18
3.4	Ilmoitusvelvolliset	19
3.4.1	Luotto-, rahoitus- ja sijoitusyhteisöt	19
3.4.2	Panttilainauslaitokset, vakuutusyhtiöt ja vakuutusvälittäjät	20
3.4.3	Rahapeliyhteisöt	20
3.4.4	Kiinteistönvälittäjät, kirjanpitäjät, tilintarkastajat ja veroneuvojat	20
3.4.5	Tavaroiden myyjät	21
3.4.6	Oikeudellisten palvelujen tarjoajat	21
4	Valvontaviranomaiset	22
4.1	Finanssivalvonta	22
4.2	Aluehallintovirasto	23
4.3	Muut valvontaviranomaiset	24
4.4	FATF	25
4.5	Rahanpesun selvittelykeskus	25
4.5.1	Rahanpesuilmoitus	26
4.5.2	Eräitä viranomaisia koskeva yleinen huolehtimisvelvoite	27
5	Asiakkaan tunteminen	27
5.1	Asiakkaan tunnistaminen	28
5.1.1	Tosiasiallisen edunsaajan tunteminen	30
5.1.2	Yksinkertaistettu asiakkaan tunteminen	31
5.1.3	Tehostettu asiakkaan tunteminen	32
5.1.4	Etätunnistaminen	32
5.2	Poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö	33
6	Esimerkkitapauksia	34
7	Yhteenveto	36
	Lähteet	38

1 Johdanto

Nykyinen globaali talous mahdollistaa kaupankäynnin maailmanlaajuisesti, mutta se myös mahdollistaa yhä enemmän kansainvälistä talousrikollisuutta. Lain-säädäntöä päivitetään aika ajoin, ja kansainvälisiä sopimuksia ja niiden velvoitteita pyritään yhtenäistämään rikollisuuden torjumiseksi. Ihmisten liikkumista valtioiden välillä helpotetaan, ja samalla myös rikollisen omaisuuden liikkuvuus kasvaa. Rahanpesurikosten ehkäisyssä yhä enempi korostuu yritysten ja yhteisöjen toiminnan merkitys, kun niille asetetaan velvollisuuksia huolehtia, ettei niiden kautta kulje rikollista omaisuutta.

Rahanpesun torjunta on sekä ennaltaehkäisevää että jälkikäteen vaikuttavaa toimintaa. Rahanpesun estäminen on yksi tehokkaimmista tavoista ehkäistä järjestäytyneitä rikollisuutta. Rahanpesu on uhka kestäväälle taloudelliselle kehitykselle, ja se vaarantaa esimerkiksi luottolaitosten luotettavuuden. Suomessakin tapahtuu paljon talousrikollisuutta ja rahanpesua. Itä-Suomessa erityishuomiota tulisi kiinnittää varsinkin Venäjältä tulevaan ja sinne menevään omaisuuteen. Yleisesti valtioiden rajojen yli liikkuva rahan pitäisi herättää epäilyksiä, varsinkin jos summat ovat suuria ja ne ovat tarkoitettu muuhun kuin normaalien kulutushyödykkeiden hankkimiseen. (HE 25/2008, 5–6.)

Aiheeksi valitsin rahanpesun estämisen, koska halusin selvittää, kuinka rahanpesua torjutaan Suomessa ja millaisia toimia torjuminen vaatii. Tarkoitukseni on siis selvittää rahanpesun estämiseen liittyvät tahot ja heidän velvollisuutensa rahanpesun ehkäisemiseksi. Lähtökohtaisesti on siis tiedettävä, mitä on rahanpesu ja millä tavoin se ilmenee. Rahanpesu on minulle jossain määrin tuttu aihe, koska olen työskennellyt pankissa ja siellä rahanpesua koskevat toimenpiteet ovat olleet esillä, koska velvollisuus kiinnittää huomiota sellaisiin toimiin, jotka ovat poikkeuksellisia, koskee kaikkia pankin työntekijöitä. Opinnäytetyöni perustuu suurimmalta osin lakiin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (18.7.2008/503).

Vuoden 2011 aikana Suomessa on kirjattu yli 28 000 rahanpesuilmoitusta ja samana vuonna 10 liiketoimea on saanut keskeyttämismääräyksen. Näiden keskeytettyjen liiketoimien yhteenlaskettu rahallinen arvo oli noin 560 000 euroa ja kyseisestä summasta rikoksella hankittua omaisuutta saatiin viranomaisten haltuun reilulla 410 000 eurolla. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2011, 8–11.)

Lähes puolet kaikista Suomessa liikkuvista rahanpesuvaroista tulee huumaus-ainerikoksista. Muita rahanpesuun liittyviä varojenhankkimiskeinoja ovat petokset, varkaudet ja veropetokset. Eniten ilmoituksia vuonna 2011 rahanpesusta tuli liiketoimista, joissa oli kyseessä valuutansiirto. Myös rahapeleihin ja valuutanvaihtoon liittyviä rahanpesuilmoituksia tehtiin paljon. Eniten ilmoitusvelvollisista aloista rahanpesuilmoituksia tuli valuutanvaihtoyhtiöiltä, toiseksi eniten rahapeliyhteisöiltä ja kolmanneksi eniten pankeista. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2011, 8–11.)

Suoritan opinnäytetyöni kirjoituspöytätyönä sekä osittain tapaustutkimuksena. Menetelmänä on dokumenttianalyysi eli tarkoituksena on analysoida olemassa olevia dokumentteja aiheesta rahanpesu. Dokumentteina voidaan pitää kaikkea aiheesta kirjoitettua, puhuttua tai kuvattua materiaalia. Tavoite on saada olemassa olevista dokumenteista selkeä ja tiivis yhteenveto lukijalle. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 121–125.)

Tapaustutkimus liittyy opinnäytetyöhöni, koska haluan lähestyä aihetta esimerkkitapausten kautta. Näin lukija voi paremmin ymmärtää aiheen ajankohtaisuutta sekä rahanpesua toimintana. Opinnäytetyössä on tarkoituksena nojautua olemassa olevaan teoretietoon ja ottaa mukaan joitain esimerkkitapauksia ja lähestyä niitä teorian kautta. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 52–55)

Pääasiallisesti opinnäytetyöni käsittelee rahanpesun torjuntaa. Terrorismin rajoittamisen estämistä työn laajuuden takia ei käsitellä, vaikka opinnäytetyössä käsitelty laki koskee myös sitä ja myös opinnäytetyössä aihetta sivutaan. Rajasin työni Suomea koskevaan rahanpesulainsäädäntöön ja sitä valvoviin viranomaisiin. Erityistä huomiota halusin opinnäytetyössäni kiinnittää ilmoitusvelvollis-

siin ja heitä koskeviin velvoitteisiin rahanpesun torjunnassa. Tärkeänä osana opinnäytetyössä on myös huomioitu velvollisuus asiakkaiden tunnistamiseen ja tuntemiseen.

2 Rahanpesu

Rahanpesu on toimi tai useita toimia, joissa rikoksella hankittu omaisuus tai rikoksen tuottama hyöty pyritään siirtämään lailliseen järjestelmään. Rahanpesussa perimmäinen tarkoitus on peittää omaisuuden alkuperä ja salata esirikos, jolla omaisuus on saatu. Rahanpesuun liittyy mahdollisesti myös tulevan rikollisuuden rahoitus. Rahanpesu on useimmiten osa järjestäytyntä rikollisuutta; Suomessa rahanpesu kohdistuu arvioiden mukaan pääasiassa talous- ja huumausainerikoksilla hankittuun omaisuuteen. (Sahavirta 2007, 146–147.)

Rahanpesun kohteena oleva omaisuus voi olla mitä tahansa rikoksella hankittua omaisuutta. Käytännössä omaisuus on yleensä rahaa, käteistä tai pankkitilillä olevaa, mutta myös varoilla hankittu omaisuus, kuten auto, koru tai kiinteistö, luetaan rikoksella hankituksi, kunhan sen rikollinen alkuperä voidaan todentaa. Rikoksen tuottamaksi hyödyksi katsotaan omaisuutta, jolla on taloudellista arvoa. Rikoksella hankittua hyötyä voivat olla kaikki säästöt, jotka rikoksen tekijä saa tekemällä rikoksen. Tällaisia säästöjä olisi esimerkiksi veropetoksilla säästetty omaisuus. Hyödyksi voidaan katsoa myös rahan tilalle saatu omaisuus, esimerkiksi edellä mainittu auto. Lainsäädännössä ei ole tarkemmin määritelty rikoksen tuottaman hyödyn käsitettä. (Majanen 1999, 722; Sahavirta 2008, 378–379.)

Rikoslain 32. luvun (39/1889), 6 §:n mukaan kätkemis- tai rahanpesurikokseen syyllistyy:

Joka ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai laittoman alkuperän tai avustaakseen rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka

peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä, on tuomittava rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

Keskeisimpiä tekotapoja rahanpesulle on omaisuuden vastaanottaminen ja luovuttaminen. Rahanpesuun syyllistyy siis jo ottamalla rikoksella hankittuja varoja säilöön niin, että rikosentekijän määräysvalta kuitenkin omaisuuteen säilyy. Rahanpesua on myös rikollisesti hankittujen varojen siirtäminen, vaikkapa tililtä toiselle. Tyypillisimpiin tapoihin kuuluu käteisen rahan kuljettaminen valtion rajojen yli, jolloin alkuperän häivyttäminen helpottuu. Muuntaminen tarkoittaa taas esimerkiksi käteisen rahan muuntamista sekiksi tai toiseksi valuutaksi. Rahanpesusäännösten uudistuksessa tekotavoiksi on lisätty myös käyttäminen, joka tarkoittaa nopeatahtista tuhlaamista sekä välittäminen, joka tarkoittaa vaikkapa kiinteistön tai arvopapereiden välitystä rikolliseksi tiedettyä omaisuutta vastaan. (Neira, Perämaa & Vasara 2003, 8–12.)

Esirikos voi olla mikä tahansa rikos, myös vieraassa valtiossa tehty rikos, kunhan se on rangaistava rikoksena sekä Suomessa, että kyseisessä valtiossa. Rikosoikeudessa omaisuuden laittomasti hankkinutta kutsutaan esiteon tekijäksi ja tätä henkilöä ei rangaista siis rahanpesusta vaan tekemästään esirikoksesta, esimerkiksi varkaudesta. Myöskään esitekoon osallistuneet henkilöt eivät saa rahanpesusta tuomiota. Nykyisen lainsäädännön puitteissa rahanpesusta voidaan siis yleensä rangaista vain niitä henkilöitä, jotka ovat osallistuneet alkuperän häivyttämiseen, mutta eivät esirikokseen. (Sahavirta, 2007: 152, Huhtamäki 2000, 251–252.)

Rikosoikeudellisesti rahanpesuun syyllistyy henkilö, joka osallistuu nk. esiteolla hankittujen varojen tai hyödyn kätkemiseen tai muuntamiseen, niin että varat saadaan näyttämään laillisesti ansaitulta. Useimmiten rahanpesijä on sama henkilö kuin esiteon tekijä, mutta suurella todennäköisyydellä se voi myös olla ulkopuolinen henkilö, joka ammattinsa puolesta on kykenevä rahanpesuun. Tällaisia ammattiryhmiä ovat esimerkiksi lakimiehet, kirjanpitäjät, tilintarkastajat

sekä rahoitusallalla työskentelevät. Rahanpesuun syyllistyvät herkästi myös esirikoksen tekijän perheenjäsenet, läheiset sukulaiset tai tuttavat. (Huhtamäki 2000, 487; Sahavirta 2008, 277.)

Rahanpesurikoksesta ei tuomita henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus tai hyöty on saatu. Suomen lainsäädännön mukaan esirikoksen tehnyttä henkilöä ei voida syyttää kuin tekemästään esirikoksesta. Joissain tapauksissa esirikoksen tekijä voidaan tuomita kuitenkin törkeään rahanpesuun, jos rahanpesurikos katsotaan sen jatkuvuuden ja suunnitelmallisuuden huomioon ottaen olennaisimmaksi kyseisen henkilön tekemässä rikoskokonaisuudessa. Lainsäädäntöä ei sovelleta myöskään henkilöön, joka asuu rikosentekijän kanssa yhteistaloudessa ja ainoastaan käyttää tai kuluttaa rikosentekijän omaisuutta, jota ei ole rikoksella hankittu, tavanomaisiin tarpeisiin. Kuitenkin ongelmia voi aiheuttaa laillisesti ja laittomasti hankitun omaisuuden erottaminen toisistaan. (Sahavirta 2007, 154–157; KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2012, 3.)

2.1 Rahanpesun vaiheet

Rahanpesuprosessi voi tapahtua useissa eri vaiheissa, ja se voi koostua useista erillisistä toimista. Aina kuitenkin taustalla on rikoksen tekijän tarve salata omaisuuden alkuperä sekä kontrolloida omaisuutta ja saada muutettua omaisuus erilajiseksi alkuperäisestä muodosta. Rahanpesu jaotellaan kirjallisuudessa kolmeen vaiheeseen: sijoitusvaihe, harhautusvaihe ja palautusvaihe. Tässä luvussa on kerrottu hieman tarkemmin kuhunkin vaiheeseen liittyvistä seikoista. (Sahavirta 2008, 24.)

Sijoitusvaihe

Useimmiten rikoksella hankitut varat ovat käteisessä muodossa ja rahanpesun ensimmäinen vaihe on saada nämä varat rahoitusjärjestelmään eli vaikkapa talletettua pankkiin. Tässä vaiheessa riski jäädä kiinni on suurin, mutta sijoitusvaiheen onnistuessa varojen alkuperän jäljitys on vaikeaa. (Neira, Perämaa & Vasara 2003, 7–8.)

Rahanpesun ensimmäisessä vaiheessa käytetään yhä enemmän kansainvälisen kaupan maksujärjestelmiä. Sijoitusvaiheessa yleistä on myös varojen kuljettaminen toiseen valtioon tai varoilla kulutustavaroiden hankkiminen. Jälkimmäistä keinoa käyttäessä muista vaiheista tulee turhia. Suurempien summien ollessa kyseessä on helpompaa, kun omaisuus jaetaan pienempiin osiin ja useampi henkilö osallistuu niiden tallettamiseen. (Sahavirta 2008, 26–27.)

Harhautusvaihe

Toisessa vaiheessa tehdään tarvittavia toimenpiteitä, että laitton alkuperä saadaan häivytettyä, joten varoja ei pystytä enää yhdistämään niiden alkuperään tai rikokseen. Pyritään myös häivyttämään määräysvaltaa varoihin käyttävän henkilön henkilöllisyys. Harhautusvaiheessa useimmiten käytettyjä tapoja on vaikkapa rahalaitosten käyttö valtioissa, joissa suojellaan pankkialaisuutta (esim. Itävalta), asianajajien asiakasvaratilit tai ns. veroparatiisivaltioissa toimivat yhtiöt. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009: 6, Neira, Perämaa & Vasara 2003, 8.)

Harhautusvaiheen aikana rahanpesua helpottaa, jos käytetty rahalaitos tai yritys saadaan tuottamaan sellaisia asiakirjoja varoja koskevista liiketoimista, joista ei selviä todellinen alkuperä tai edunsaaja. Tällöin nk. kirjausketju katkeaa, alkuperä katoaa ja varat voidaan palauttaa esirikoksen tekijälle huomiota herättämättä. (Sahavirta 2008, 31.)

Palautusvaihe

Viimeisessä vaiheessa varat näyttävät laillisesti hankitulta, esirikoksen tekijän vakituiselta toimeentulolta. Yleensä palautusvaiheessa varoille myös luodaan uusi, laillinen lähde. Toisissa tapauksissa varoja siirretään kolmansien henkilöiden, vaikkapa rikoksentekijän lähipiiriin kuuluvien henkilöiden nimiin, mutta rikoksentekijä säilyttää varoihin kuitenkin määräysvallan. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009: 6; Neira, Perämaa & Vasara 2003, 8.)

Palautusvaiheessa esirikoksen tekijä voi sijoittaa omaisuuden lailliseen talouteen. Suurempien summien ollessa kyseessä on rikoksentekijän kannalta edullisempaa, jos varat palaavat pienempinä erinä. Näin omaisuus ei herätä epäilyksiä. (Sahavirta 2008, 33.)

2.2 Rahanpesurikokset

2.2.1 Itsepesu

Yksinkertaisimmillaan rahanpesu tapahtuu, kun rikollinen muuttaa rikoksella, esimerkiksi varkaudella hankitun hyödyn paremmin vaihdantaan soveltuvaan muotoon käyttäkseen sen omiin elinkustannuksiinsa. Tätä voidaan kutsua itsepesuksi. Itse rikoksella hankittujen varojen peseminen on rikosoikeudessa rankaisematta jäävä teko. (Huhtamäki 2000, 493; KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 5–6.) Rikoslain (39/1889) 32. luvun 11 §:n mukaan rahanpesusta ei voida tuomita henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus tai hyöty on hankittu. Näissä tapauksissa henkilö tuomitaan vain tästä nk. esirikoksesta.

Kansainväliset sopimukset edellyttäisivät, että esirikoksen tekijää voisi syyttää rahanpesusta, mutta tämä on voitu rajata pois maan lainsäädännön nojalla. Koska Suomessa ei rangaista nk. itsepesusta, tämä vaikeuttaa kansainvälistä yhteistyötä rahanpesun ja muun rikosoikeuden alalla. Suomi ei voi pyytää oike-

usapua toiselta valtiolta sellaisten toimien selvittämiseksi, jotka eivät ole rikollista toimintaa Suomessa. (HE 285/2010, 9–10.)

2.2.2 Tuottamuksellinen rahanpesu

Rikoslain 32. luvun (39/1889) 9 §:ssä määritellään tuottamuksellinen rahanpesu näin: ”Joka törkeästä huolimattomuudesta ryhtyy 6 §:ssä tarkoitettuihin toimiin, on tuomittava tuottamuksellisesta rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.” Tämä tarkoittaa, että tuottamukselliseen rahanpesuun syyllistyvän henkilön voitaisiin todistaa toimineen esirikoksen tekijän apuna varojen alkuperän peittämisessä tai muuten oikeudellisten seuraamusten välttämiseksi ja tietoisena kyseessä olevien varojen rikollisesta alkuperästä. (Liukku & Vasara 2000, 643.)

Yllä mainittu 9 § on Sahavirran (2007, 163–164) mukaan käytännössä tehokkain säännös rahanpesua ennaltaehkäisevässä toiminnassa. Säännöksen mukaan tuottamukselliseen rahanpesuun syyllistyisi, jos huolimattomuuttaan jättäisi tarkastamasta varojen alkuperän, varsinkin olosuhteissa, joissa olisi painava syy suhtautua epäilevästi niiden lailliseen alkuperään. Ilmoitusvelvollisia eli esimerkiksi pankkia koskee velvollisuus ottaa selvää alkuperästä ennen liiketoimen tekoa ja tiedustella varojen alkuperää asiakkaalta. Ilmoitusvelvollinen ei ole rangaistusvastuussa, mikäli ilmoitusvelvollisuus täytetään liiketoimen yhteydessä ja rahanpesuepäily ei ole vahva. Epäilyttävän liiketoimen voi myös toteuttaa saatukseen rahanpesutapauksen viranomaisten tietoon.

2.2.3 Törkeä rahanpesu

Törkeään rahanpesuun syyllistyy rikoslain 32. luvun (39/1889) 7§:n mukaan, jos rahanpesussa rikoksen kautta saatu omaisuus on erittäin arvokas tai rikos on ollut erityisen suunnitelmallinen ja rahanpesutapaus on ollut kokonaisuutena törkeä. Törkeästä rahanpesusta tuomio on vankeutta neljästä kuukaudesta kuuteen vuoteen.

Aiemmin erittäin arvokkaana omaisuutena on pidetty yli 5 000 euron summaa. Nykyisin törkeään rahanpesuun syyllistyy jo silloin, kun tekoon kohdistuu suuri rikoshyöty. Käytännössä siis myös hyödyn hankkimistapa vaikuttaa teon törkeyteen, ja tällaisia tapauksia olisi esimerkiksi liiketoiminnassa tehdyt verorikokset ja niistä saatujen varojen pesu. Teon törkeyteen vaikuttaa myös erityisen suunnitelmallisuuden ja monimutkaisuuden lisäksi sen jatkuminen pitkään. (Sahavirta 2007, 165–166.)

2.2.4 Salahanke törkeään rahanpesun tekemiseksi

Joka sopii toisen kanssa sellaisen törkeään rahanpesurikoksen tekemisestä, jonka kohteena on lahjuksen antamisen, lahjuksen ottamisen, 29 luvun 9 §:n 1 momentin 2. kohdassa tarkoitettuun veroon kohdistuvan törkeään veropetoksen tai törkeään avustuspetoksen tuottama hyöty tai sen tilalle tullut omaisuus, on tuomittava salahankeesta törkeään rahanpesun tekemiseksi sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. (39/1889.)

Rahanpesu on ns. epäitsenäinen rikos ja valmistelutekojen rajausta on siksi vaikeaa. Salahanke törkeään rahanpesun tekemiseksi on yleensä rangaistava, kun kyseessä on oikeudenvastainen valmisteluteko vakavassa rikoksessa. Näitä rikoksia ovat mm. yhteisöpetokset ja lahjuksen antaminen tai ottaminen. Salahanke on siis tietyllä tapaa rikoksen tekemisestä sopimista. (HE 285/2010, 8.)

2.2.5 Rahanpesurikkomus

”Jos rahanpesu tai tuottamuksellinen rahanpesu, huomioon ottaen omaisuuden arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentekijä on tuomittava rahanpesurikkomuksesta sakkoon.” (39/1889).

Käytännössä rahanpesurikkomuksena on toimi, joka täyttää myös perusmuotoisen rahanpesun tai tuottamuksellisen rahanpesun tunnusmerkit, mutta esimerkiksi kyseessä olevan omaisuuden arvon vähäisyys voisi olla lieventävä asian-

haara. Sahavirran (2008, 200–201) mukaan myös rikkomuksesta voidaan tuomita henkilö, joka on osallinen rahanpesuun ja jolla on esirikoksen tekijän kanssa henkilökohtainen suhde, esimerkiksi lähisukulaisuus.

2.3 Konfiskaatio

Rahanpesun ehkäisemiseksi keskeisintä on pyrkiä estämään rikoksen tekijää hyötymästä rikoksella hankkimistaan varoista. Tätä pyritään ehkäisemään siis konfiskaatiolla eli menettämisseuraamuksella. Konfiskaatio tarkoittaa rikoksen johdosta tapahtuvaa omaisuuden menettämistä valtiolle. Menettämisseuraamus on eräänlainen turvaustoimi, jolla pyritään torjumaan rikollisuutta, estämään rikosentekijää saamasta taloudellista hyötyä rikoksella hankkimalleen omaisuudelle, sekä tekemästä uusia rikoksia tai rahoittamasta niitä. Menettämisseuraamus ei ole rangaistus. (Sahavirta 2008, 8, 363–365.)

Menettämisseuraamukseen määräämisen edellytyksenä on rikoslain (10 luku, 39/1889) mukaan laissa rangaistava teko eli rikos. Rikoksen tuottama hyöty on tuomittu valtiolle menetettäväksi ja menettämiseen tuomitaan henkilö, joka on rikoksesta hyötynyt tai ollut osallisena rikokseen tai jonka hyväksi rikos on tehty. Hyötyä ei tuomita menetettäväksi valtiolle siltä osin kuin se palautetaan tai tuomitaan suoritettavaksi loukatulle.

3 Ilmoitusvelvollisuus

Rahanpesulain 2 §:ssä on määritelty yritykset ja yhteisöt, joita koskee ilmoitusvelvollisuus rahanpesua ja terrorismin rahoitusta koskevissa epäilytilanteissa. Ilmoitusvelvollisia ovat toimialat, joita voidaan käyttää rahanpesussa hyväksi ja jotka ovat omiaan myös havaitsemaan tapaukset toimintansa puitteissa. Tiettyjä yhteisöjä ja elinkeinonharjoittajia koskee ilmoitusvelvollisuus, jonka perusteella epäilyttävistä liiketoimista tulee ilmoittaa viranomaisille. Näitä yhteisöjä koskee

myös asiakkaan tunnistamisvelvollisuus ja huolellisuusvelvollisuus. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 7; Sahavirta 2007, 148.)

Ilmoitusvelvolliset ovat velvollisia tekemään ilmoituksen epäilyttävistä liiketoimista. Ilmoitus tehdään, kun epäilyttävä liiketoimi on suoritettu, keskeytetty, mutta keskeytyksen jälkeenkin epäselvä, liiketoimesta on kieltäytytty tai tehdystä liiketoimesta jälkeensä paljastuu jokin epäilyttävä seikka. Jos on syytä epäillä liiketoimeen liittyvien varojen laillista alkuperää, on liiketoimi keskeytettävä lisäselvitystä varten tai on kokonaan kieltäytyttävä siitä. Liiketoimi tulee kuitenkin tehdä, jos sen keskeyttäminen tai siitä kieltäytyminen vaikeuttaisi tai estäisi sen tosiasiallisen edunsaajan selvittämistä. Liiketoimesta, joka on epäilyttävä, tulee tehdä välittömästi rahanpesuilmoitus. Rahanpesun selvittelykeskus voi antaa myös määräyksen ilmoitusvelvolliselle pidättäytyä liiketoimesta viiden arkipäivän ajan, mikäli se on tarpeen rahanpesun selvittämiseksi. Kyseisen ajan jälkeen liiketoimen suorittamista voidaan jatkaa, jos mitään lainvastaista toimintaa ei havaita. (Finanssivalvonta 2012; HE 25/2008, 9.)

Ilmoitusvelvollisen on erityisesti kiinnitettävä huomiota liiketoimiin, jotka rakenteeltaan tai suuruudeltaan taikka ilmoitusvelvollisen koon tai toimipaikan osalta poikkeavat tavanomaisesta. Samoin on meneteltävä, jos liiketoimilla ei ole ilmeistä taloudellista tarkoitusta tai ne eivät sovi yhteen sen kokemuksen tai tietojen kanssa, jotka ilmoitusvelvollisella on asiakkaasta. Tarvittaessa liiketoimeen liittyvien varojen alkuperä on selvitettävä (503/2008 9 §, 3 mom.)

3.1 Selonotto- ja huolellisuusvelvoite

”Ilmoitusvelvollisen on hankittava tietoja asiakkaansa toiminnasta, tämän liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta sekä perusteet palvelun tai tuotteen käyttämiselle (503/2008 9 § 1 mom.)” Ilmoitusvelvollisen on tehtävä selvitys asiakkaan liiketoimista, mikäli nämä poikkeaa asiakkaan tavanomaisesta toiminnasta tai yleisesti normaalista toiminnasta. Näitä tilanteita voivat olla esimerkiksi poikkeuksellisen suuri talletussumma. Selonottovelvollisuuteen liittyy myös asiakkaan tuntemisvelvollisuus, jota käsitellään työssä myöhemmin. Selonottovelvollisuus tarkoittaa sitä, että ilmoitusvelvollisella on käsitys asiakkaan liiketoimien harjoit-

tamisesta ja laajuudesta. Tarvittavien tietojen määrä määräytyy riskiperusteisen arvioinnin perusteella, josta kerrotaan hieman tarkemmin jäljempänä. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 25–26.)

Huolellisuusvelvollisuus tarkoittaa siis ilmoitusvelvollisen velvollisuutta puuttua poikkeuksellisiin liiketoimiin ja ottaa niistä selvää. Huolellisuusvelvoitteen mukaan ilmoitusvelvollinen on oikeutettu pyytämään asiakkaalta selvitystä poikkeuksellisen liiketoimen yhteydessä. Tämä tarkoittaa vaikkapa suuren talletussumman yhteydessä selvitystä varojen alkuperästä (esim. kauppakirja, perinnönjakokirja). (KRP/ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 25–26.)

3.1.1 Vahingonkorvausvelvollisuus

”Ilmoitusvelvollinen on velvollinen korvaamaan taloudellisen vahingon, joka asiakkaalle on aiheutunut liiketoimen selvittämisestä, epäilyttävästä liiketoimesta ilmoittamisesta taikka liiketoimen keskeyttämisestä tai liiketoimesta kieltäytymisestä vain, jos ilmoitusvelvollinen ei ole noudattanut sellaista huolellisuutta, jota häneltä olosuhteet huomioon ottaen voidaan kohtuudella vaatia (503/2008 39 § 1 mom.)”

Laissa edellytetään ilmoitusvelvollisilta erityistä huolellisuutta asiakassuhteissa ja asiakkaiden liiketoimia tehdessä. Vahingonkorvaukseen johtavia rikkomuksia ovat siis tuntemisvelvollisuuden rikkominen (40 §), rekisteröintirikkomus (41 §) ja rahanpesun ilmoitusrikkomus (42 §). Kaikkia rikkomuksia yhdistää tahallisuus tai törkeä huolimattomuus kyseistä velvollisuutta kohtaan. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 55.)

3.1.2 Työntekijöiden koulutus ja suojeleminen

Kaikkia ilmoitusvelvollisia yhteisöjä koskee velvollisuus kouluttaa ja suojella niitä työntekijöitä, jotka tekevät rahanpesuilmoituksia. Nämä työntekijät on koulutettava tarvittavassa määrin, että heillä olisi riittävät valmiudet rahanpesulain ja

muiden rahanpesua koskevien säädösten noudattamiseen. Jokaisen ilmoitusvelvollisen tulee myös tehdä omaan toimintaansa sopivat, lakia noudattavat ohjeet asiakkaan tuntemista ja tunnistamista varten sekä kuinka rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskeva selvitys ja ilmoitusvelvollisuus hoidetaan. Jokaisella ilmoitusvelvollisella tulee olla valittuna yhteyshenkilö, jolla on päävastuu rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämisestä. Yhteyshenkilön tehtäviä ovat ottaa vastaan, käsitellä ja toimittaa rahanpesuilmoitukset Rahanpesun selvittelykeskukselle. Yhteyshenkilön tulee olla sisäisesti yhteisön tiedossa, mutta ulkopuolisille tietoa ei saa kertoa. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 15.)

3.1.3 Salassapitovelvollisuus

Ilmoitusvelvollinen ei saa kertoa rahanpesuilmoituksen tekemisestä henkilölle, johon epäily kohdistuu. Salassapitovelvollisuus koskee kaikkia ilmoitusvelvollisen alaisuudessa työskenteleviä sekä ilmoituksen vastaanottajaa tai muita tahoja, joilla on oikeus saada tietoja. Tietoja voidaan kuitenkin luovuttaa samaan rahoitus- tai vakuutusryhmittymään kuuluvalle yhteisölle. Tietoja voidaan luovuttaa myös toiselle ilmoitusvelvolliselle yhteisölle, jos tämä on osallisena liiketoimessa, joka liittyy epäilyn kohteeseen. Yhteisön, jolle tietoja luovutetaan, tulee olla valvonnan alaisuudessa koskien rahanpesua ja terrorismin rahoitusta. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2012, 41.)

3.2 Rekisteröitymisvelvollisuus

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä ja selvittämistä koskevan lain (503/2008) mukaan eräitä ilmoitusvelvollisia toimialoja koskee rekisteröitymisvelvollisuus. Lain 4. luvussa on määrätty valuutanvaihtotoimintaa harjoittaville yrityksille (27 §) sekä omaisuudenhoito- ja yrityspalveluita tarjoaville yhteisöille (28 §) rekisteröitymisvelvollisuuden. Rekisteröityminen tapahtuu Aluehallintovirastolle. Rekisteri sisältää mm. yritystä koskevat perustamistiedot, edustajat, rekisteritunnukset sekä mahdolliset poistamismerkinnät.

Rekisteröitymisvelvollisuus ei koske yrityksiä, jonka toiminta on satunnaista tai hyvin rajoitettua, eikä se koske myöskään asianajajaliiton jäseninä toimivia asianajajia tai tilintarkastajia, joita valvoo oma valvontaviranomaisensa. Lähtökohta rekisteröitymiselle on toimilupa, joka tulee olla kaikilla alaa harjoittavilla. Rekisteröityä voi siis mikä tahansa yllämainittua toimintaa harjoittava yritys, kunhan tätä voidaan pitää luotettavana. (HE 25/2008, 59–60.)

Aluehallintovirasto voi käyttää nk. pakkokeinoja rekisteröitymisvelvolliseen yhteisöön. Pakkokeinoja ovat siis toiminnanharjoittamiskiellot yhteisöille, jotka laiminlyövät rekisteröitymisvelvollisuutta, jatkavat rekisteröinnin yhteydessä kiellettyä toiminnan harjoittamista tai rekisteristä poistettuna jatkavat toimintaansa. Toiminnanharjoittamiskiellon voi myöntää myös sellaiselle yhteisölle, joka laiminlyö rekisterin edellyttämien tietojen muuttamista annetussa määräajassa. Pakkokeinoja voidaan tehostaa uhkasakolla. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2012, 49–50.)

3.3 Riskiperusteinen arviointi

Ilmoitusvelvollisen tulee arvioida oma toimintansa riskiperusteisesti rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjuntaa varten. Erilaisia tunnistettavia riskejä ovat esimerkiksi maariski, toimialariski, tuoteriski, maksujen kohde- ja lähdevaltioiden riski. Riskiperusteinen arviointi tarkoittaa siis ilmoitusvelvollisen kykyä tunnistaa ne asiakassuhteet, joihin liittyy suurin rahanpesun tai terrorismin rahoituksen riski. Tunnistamisen jälkeen on kehitettävä toimintatavat hallita kyseisiä riskejä ja pyrkiä minimoimaan niiden tapahtuminen. Jatkuva seuranta edesauttaa näiden tilanteiden havaitsemista. Käytännössä ilmoitusvelvollisen siis tulee ottaa käyttöön riskienhallintaprosessit, jonka perusteella asiakkaan tuntemista koskevat toimet suhteutetaan rahanpesuun liittyviin riskeihin. (KRP/ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 17–18.)

3.4 Ilmoitusvelvolliset

3.4.1 Luotto-, rahoitus- ja sijoitusyhteisöt

Ilmoitusvelvollisuus koskee luotto- ja rahoituslaitoksia, sijoituspalveluyrityksiä, rahastoyhtiöitä, säilytisyhteisöä, arvopaperikeskusta, tilinhoitajayhdistystä, rajoitettua luottolaitostoimintaa harjoittavaa yritystä tai niiden sivukonttoreita, jotka toimivat Suomessa. Luottolaitos voi olla lain mukaan yritys, jolla on toimilupa luottolaitostoimintaan eli talletuspankki, luottoyhteisö tai maksuliikkeyhteisö. Talletuspankkina pidetään yritystä, jolla on esimerkiksi luotonanto- ja rahoitustoimintaa, yleistä maksujenvälitystoimintaa tai valuutanvaihtoa. Muiden kuin pankkien harjoittamaa valuutanvaihtoa tai maksujenvälitystoimintaa tarjoavien yritysten tulee rekisteröityä (503/2008 27 §). Rahoituslaitoksella tarkoitetaan muita suomalaisia tai ulkomaisia yhteisöjä kuin luottolaitokset, jotka tarjoavat kuitenkin samoja palveluja. Ulkomaisilla luotto- ja rahoituslaitoksilla taas käsitellään Euroopan talousalueeseen (ETA) kuuluvissa valtioissa toimivia ja toimiluvan saaneita yrityksiä. (KRP/rahanpesun selvittelykeskus 2009, 7–9.)

Rahanpesulakia ei sovelleta kuitenkaan sellaiseen rahoituslaitokseen, jossa palveluita tarjotaan satunnaisesti tai rajoitetusti. Toiminta on rajallista kun rahoitustoimintaa tarjotaan pääasiallisen toiminnan asiakkaille, eikä sitä ole tarjolla yleisesti. Rajalliseksi toiminnaksi voidaan katsoa myös sellaista toimintaa, jossa rahoitustoiminta on arvoltaan vähäistä. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2012, 8.)

3.4.2 Panttilainauslaitokset, vakuutusyhtiöt ja vakuutusvälittäjät

”Panttilainauslaitos on panttilainauslaitoksista annetun lain (1353/1992) mukaan panttilainaus toimintaa varten perustettu osakeyhtiö, joka on saanut siihen toimiluvan.” Ilmoitusvelvollisia ovat myös vakuutusyhtiöt, työeläkevakuutusyhtiöt, vakuutusyhdistykset tai ulkomaisen vakuutusyhtiön edustusto eli Suomessa sijaitseva sivukonttori tai asioimistoimisto. Ilmoitusvelvollisuus koskee myös vakuutusedustajia. Vakuutusyhtiöllä tarkoitetaan suomalaista tai Suomessa toimiluvan saanutta keskinäistä vakuutusyhtiötä tai vakuutusosakeyhtiötä. Vakuutusyhdistys on osakkaiden keskinäiseen vastuuseen perustuva, rajatulla, yhtenäisellä toimialueella (enintään 40 kuntaa käsittävä) toimiva vakuutuslaitos. Vakuutusedustuksella tarkoitetaan korvausta vastaan vakuutussopimusten tekemistä, valmistelua tai avustamista vakuutusasioissa. (KRP/rahanpesun selvittelykeskus 2009: 9–10, KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2012, 10–11.)

3.4.3 Rahapeliyhteisöt

Ilmoitusvelvollisia ovat vedonlyönti-, totopeli- ja kasinotoimintaa harjoittavat yhteisöt eli rahapelitoiminnan harjoittamista varten perustetut yhteisöt, jotka ovat saaneet rahapeliluvan. Rahapelitoiminta tarkoittaa sellaista arpajaistoimintaa, jolla voi voittaa rahaa, myös internetissä tapahtuvaa rahapelaamista. Ilmoitusvelvollisuus ei koske kuitenkaan kasinojen ulkopuolelle sijoitettuja rahapeliautomaatteja. Rahapelitoiminta on yksi merkittävimmistä rahanpesussa käytetyistä toimialoista. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 10–11.)

3.4.4 Kiinteistönvälittäjät, kirjanpitäjät, tilintarkastajat ja veroneuvojat

Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvat kiinteistönvälitysliikkeet ja vuokrahuoneistojen välitysliikkeet. Myös ammattitoimintana kirjanpito tai tilintarkastusta tarjoavilla on ilmoitusvelvollisuus rahanpesutapauksissa. Ilmoitusvelvollisuus ei kuitenkaan koske kirjanpito velvollisen yrityksen palveluksessa olevaa kirjanpitotehtäviä hoitavaa toimeksiantosuhdetta tai satunnaisesti kirjanpitotehtäviä toimeksiannosta hoitavia tahoja. Ilmoitusvelvollisiin kuuluvat myös vero-

neuvontaa toimeksiannosta hoitavat. Veroneuvonta luetaan ilmoitusvelvollisuuden piiriin, kun se on yhteisön pääasiallista toimintaa eli kattaa yli 50 % toiminnasta. Ilmoitusvelvollisuus koskee niitä tilintarkastajia, jotka ovat KHT- (keskuskauppakamarin hyväksymä) tai HTM- (kauppakamarin hyväksymä) tilintarkastajia tai tilintarkastajayhteisöjä. Myös JHTT- (julkishallinnon ja -talouden) tilintarkastajat ja tilintarkastusyhteisöt kuuluvat ilmoitusvelvollisiin. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 2012, 11–13.)

3.4.5 Tavaroiden myyjät

Ilmoitusvelvollisuus koskee myös liike- tai ammattitoimintana tavaroiden myyntiä sekä välitystä niissä tilanteissa, kun maksu suoritetaan käteisellä ja summa on vähintään 15 000 euroa. Käteisenä pidetään seteleitä ja kolikoita sekä haltijakohtaisia maksuvälineitä (esimerkiksi sekkit). Tämä toimiala kuuluu ilmoitusvelvollisiin, koska käteisen käyttöön, varsinkin suurissa summissa liittyy merkittävä rahanpesun riski. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 13.)

3.4.6 Oikeudellisten palvelujen tarjoajat

Ilmoitusvelvollisia ovat asianajajat tai heidän avustajansa, jotka harjoittavat toimintaa liike- tai ammattitoimintana. Asianajaja on Suomen asianajajaliiton jäsen. Ilmoitusvelvollisuus koskee, kun asianajaja tai avustaja toimii mukana liike-toimissa, joihin liittyy kiinteistöjen tai liiketoimintayksikköjen osto, myynti, toteutus tai suunnittelu, asiakkaan varojen tai arvopapereiden hoito, pankki-, säästö- tai arvo-osuustilien avaus tai hoito, yhtiön tai säätiön perustamiseen, johtamiseen tai hallinnoimiseen tarvittavien varojen järjestely sekä veroneuvonta. Oikeudellisia palveluita satunnaisesti tarjoava ei kuulu ilmoitusvelvollisuuden piiriin. Ilmoitusvelvollisia ovat myös omaisuudenhoito- ja yrityspalveluiden tuottajat, jotka esimerkiksi auttavat yrityskaupoissa tai yritysten perustamisessa. Näitä palveluiden tuottajia tarkoitetaan yhteisöillä, jotka toimivat kolmansina osapuolina esimerkiksi olemassa olevien yritysten kaupoissa tai järjestävät

henkilöitä johtamaan yrityksiä. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 12–14.)

4 Valvontaviranomaiset

Rahanpesulaissa annettujen säännösten noudattamista valvovat tietyt viranomaiset, joilla on valvonta- ja tiedonsaantioikeus ilmoitusvelvollisiin. Näillä viranomaisilla tulee olla riittävät valtuudet ja resurssit valvontaan. Laissa ei varsinaisesti ole määrätty valvonnan keinoista tai määrästä, joten valvontaviranomainen päättää sen toteuttamisesta. Viranomaisten tulee puuttua ilmoitusvelvollista tarkastaessaan havaitsemiinsa laiminlyönteihin tai puutteisiin rahanpesun estämistä koskevissa seikoissa. Valvontaviranomainen on myös velvollinen tekemään ilmoituksen rahanpesun selvittelykeskukselle, mikäli havaitsee ilmoitusvelvollisen toimissa jotain epäilyttävää liittyen rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 47–48.)

4.1 Finanssivalvonta

Finanssivalvontavirasto (Fiva) valvoo luotto- ja rahoituslaitoksia sekä vakuutusyhtiöitä. Luotto- ja rahoitusyhtiöitä koskee tehostettu valvontavaltuus, joka mahdollistaa valvontaviranomaiselle erityisen oikeuden suorittaa tarkastuksia. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 47–48.)

Finanssivalvonta toimii itsenäisenä yksikkönä Suomen pankin yhteydessä. Finanssivalvonta on perustettu vuonna 2009, kun Rahoitustarkastus ja Vakuutusvalvontavirasto yhdistyivät. Sen tehtävinä ovat rahoitus- ja vakuutuslaitosten vakavaraisuuden valvonta, finanssialan markkinoiden ja riskien valvonta sekä alan menettelytapojen valvonta. Suomessa on Finanssivalvontaa koskeva laki, joka määrittelee sen tehtävät ja toimialueet. (Finanssivalvonta 2012.)

Finanssivalvonnan ensisijaisena tehtävänä on Finanssivalvonnan lain (878/2008 3 §) mukaan myöntää toimilupia ja rekisteröidä finanssialalla toimivia yhteisöjä, valvoa markkinoilla vallitsevia säädöksiä ja niiden noudattamista, valvoa rahoitusvälineiden myyntiä ja käyttöä, valvoa kansainvälisten tilinpäätösstandardien noudattamista, valvoa markkinoilla olevien yhteisöjen rahanpesua ja terrorismin rahoitusta estävien määräysten noudattamista, antaa lain soveltamista koskevia määräyksiä sekä ohjata ja valvoa säästöpankkitarkastusten toimintaa. Finanssivalvonnan tulee myös mm. seurata markkinoiden kehitystä, osallistua lainsäädännön valmisteluun, seurata ja arvioida peruspankkipalveluiden saatavuutta ja hinnoittelua, osallistua viranomaisten toimintaan sekä edistää ohjaus- ja valvontajärjestelmien kehittämistä ja ylläpitoa.

Ilmoitusvelvollisella tai muulla finanssimarkkinoilla toimivalla yhteisöllä on velvollisuus antaa Finanssivalvonnalle tarvittavia tietoja ja selvityksiä sen pyynnöstä. Finanssivalvonnan on myös tarkastusoikeus yllämainittujen yhteisöjen asiakirjoihin tai tietokantoihin. (878/2008, 18 §, 24 §.)

4.2 Aluehallintovirasto

Aluehallintovirasto (AVI) valvoo panttilainauslaitoksia, omaisuudenhoito- ja yrityspalvelujen tarjoajia, kiinteistöjen ja vuokrahuoneistojen välitysliikkeitä, liike- tai ammattitoimintana veroneuvontapalveluja tarjoavia, liike- tai ammattitoimintana kirjanpitoitehtäviä toimeksiannosta hoitavia, ilmoitusvelvollisia tavaran myyjiä sekä oikeudellisia palveluita tarjoavia yhteisöjä (ei koske asianajajia tai heidän avustajiaan). Aluehallintoviraston valvottavia ovat sellaiset yhteisöt, jotka eivät kuulu Finanssivalvontaviraston valvontaan, kuten valuutanvaihto- tai maksuliikepalveluyritykset. Etelä-Suomen aluehallintoviraston erityistehtäviä on myös rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämiseen liittyvät rekisteröinti- ja valvontatehtävät. (503/2008, Aluehallintovirasto 2011.)

Suomessa on kuusi aluehallintovirastoa, Itä-Suomen, Pohjois-Suomen, Länsi- ja Sisä-Suomen, Etelä-Suomen, Lounais-Suomen ja Lapin aluehallintovirastot. Aluehallintovirastojen tehtävät on jaettu viiteen vastuualueeseen:

- peruspalvelut, oikeusturva ja luvat
- pelastustoimi ja varautuminen
- poliisi
- työsuojelu
- ympäristöluvat.

Itä-Suomen, Pohjois-Suomen ja Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastoja koskevat kaikki yllämainitut vastuualueet, Etelä-Suomen aluehallintoviraston vastuualueita ovat kaikki muut, paitsi poliisi, Lounais-Suomella taas kaikki muut lukuun ottamatta ympäristölupia. Lapin aluehallintovirastolla vastuualueina ovat peruspalveluiden, oikeusturvan ja lupien tehtävät sekä pelastustoimen ja varautumisen tehtävät. (Aluehallintovirasto 2011.)

Rahanpesulain (503/2008) 32 §:n mukaan Aluehallintoviraston viranomaisella on oikeus tehdä tarkastus viraston valvonnan alaisuudessa olevien ilmoitusvelvollisten liike- ja varastotiloihin. Viranomaisella on oikeus tutkia ilmoitusvelvollisen kirjanpito, tietojenkäsittelyn tallenteet ja muut asiakirjat sekä vaatia lisäselvityksiä.

4.3 Muut valvontaviranomaiset

Muita valvontaviranomaisia Finanssivalvonnan ja aluehallintoviraston lisäksi ovat Ahvenanmaan maakuntahallitus, poliisihallitus, asianajajayhdistys, keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta ja kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnat sekä julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuslautakunta. Ahvenanmaan maakuntahallituksen valvottavia ovat Ahvenanmaalla toimivat rahapeliyhteisöt, poliisihallitus taas valvoo muualla Suomessa toimivia rahapeliyhteisöjä. Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta ja kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnat valvovat tilintarkastajia ja tilintarkastusyhteisöjä. Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuslautakunta valvoo JHTT (Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastajatutkinto) -tilintarkastajia ja -yhteisöjä. Asianajajayhdistys valvoo asianajajia ja heidän apulaisiaan. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2012, 47.)

4.4 FATF

Kansainvälinen rahanpesun asiantuntijatyöryhmä eli Financial Action Task Force on Money laundering (FATF), johon kuuluvat OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development, taloudellisen yhteistyön ja kehittämisen järjestö) -maat. FATF on aloittanut toimintansa vuonna 1989, Suomi liittyi sen jäseneksi vuonna 1991. Sen tehtävänä on rahanpesun ja terrorismin rahoituksen vastainen työ, johon kuuluu esimerkiksi erilaisten suositusten kehittäminen ja niiden noudattamisen seuraaminen. Jäsenmaille on siis annettu rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämistä koskevia suosituksia. Suositukset eivät sido jäsenmaita oikeudellisesti, mutta liittymällä FATF:iin jäsenvaltiot ovat sitoutuneet poliittisesti niitä noudattamaan. FATF ylläpitää myös NCCT-listaa (non cooperative countries and territories), jossa julkaistaan yhteistyöhaluttomien maiden nimet. (Valtiovarainministeriö 2009.)

4.5 Rahanpesun selvittelykeskus

Rahanpesun selvittelykeskus on Keskusrikospoliisiin vuonna 1998 perustettu yksikkö. Vuodesta 2009 rahanpesun selvittelykeskus on ollut osa keskusrikospoliisin tiedusteluosastoa, johon se liitettiin rakenneuudistuksen myötä. Sen tehtäviä ovat rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estäminen ja selvittäminen, viranomaisten välinen yhteistyö rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjunnassa, yhteistyö muiden valtioiden viranomaisten ja järjestöjen kanssa, yhteistyö ilmoitusvelvollisten kanssa, tilastoiminen ja palautteen antaminen rahanpesuilmoituksista. Rahanpesun selvittelykeskus osallistuu myös ilmoitusvelvollisten kouluttamiseen ja yhteistyön kehittämiseen. (KRP/ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 51–53; KRP 2011, 3.)

Estäminen ja selvittäminen tarkoittavat käytännössä rahanpesulain mukaisesti rahanpesuilmoitusten vastaanottamista, tallentamista ja selvittämistä sekä esirikosten tutkimista. Rahanpesun selvittelykeskuksella on tehtävänänsä myös rahanpesurekisterin ylläpitäminen. Rekisteriin tallennetaan tehtävien suorittami-

seksi hankittuja tietoja ja asiakirjoja, kuten henkilötiedot, kansallisuus, henkilöllisyystodistuksen tai matkustusasiakirjan tiedot. Rekisterin tietoja saa käyttää vain rahanpesun selvittelykeskuksen henkilöstö, tietoja luovutetaan muille viranomaisille vain rahanpesutapauksien estämiseksi. Rekisterissä säilytetään tietoja kymmenen vuotta viimeisen epäilyä koskevan merkinnän jälkeen. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 51–53.)

Rahanpesun selvittelykeskuksella on oikeus saada ilmoitusvelvolliselta, viranomaiselta tai julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä tarvittavat tiedot rahanpesua koskevissa tilanteissa. Tämä tiedonantovelvollisuus koskee myös yksityisiä yhteisöjä ja niiden jäseniä salassapitovelvollisuuden estämättä. Rahanpesun selvittelykeskuksella on rahanpesulain määritellyt erityisvaltuudet, joiden mukaan sillä on oikeus alkaa selvittämään vastaanotettuja ilmoituksia rahanpesusta ja terrorismin rahoituksesta, vaikka asiassa ei olisikaan perusteita esitutkinnalle. Rahanpesun selvittelykeskus voi myös tarvittaessa keskeyttää epäilyttävän liiketoimen kohteena olevien varojen siirron tämän erityisvaltuuden mukaan. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 51–53; KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2011, 4.)

4.5.1 Rahanpesuilmoitus

Rahanpesulain (503/2008 23 §) mukaan ilmoitusvelvollisen on viipymättä ilmoitettava epäilyttävästä liiketoimesta tai terrorismin rahoittamisen epäilystä. Panttilainauslaitoksia koskee myös velvollisuus ilmoittaa, jos kyseessä on taloudelliselta arvoltaan merkittävä panttauskohte. Ilmoitus tehdään rahanpesun selvittelykeskukselle ja se tulee tehdä sähköisesti, ellei ole jokin erityinen syy tehdä se muutoin.

Rahanpesuilmoituksesta tulee käydä ilmi ilmoittaja, liiketoimeen osalliset henkilöt ja heidän nimensä, henkilötunnuksensa (suomalainen) tai kansalaisuutensa (ulkomainen) sekä muu tunnistetieto. Osallisista yrityksistä täytyy ilmoittaa yrityksen täydellinen nimi, rekisterinumero ja muut rekisteröintitiedot, yrityksen päättävän elimen jäsenet sekä sen puolesta toimivat henkilöt. Ilmoituksesta tulee käydä ilmi liiketoimen laatu, varojen määrä sekä valuutta, alkuperä ja kohde,

syy liiketoimen epäilyttävyydelle sekä onko liiketoimi suoritettu, keskeytetty tai onko siitä kieltäydytty. Ilmoituksesta tulee myös selvittää, liittyykö epäily varojen alkuperään vai terrorismin rahoitukseen. Lisäksi ilmoituksessa on oltava ilmoittajan omat havainnot tapahtuneesta ja sen taustoista. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2012, 40.)

4.5.2 Eräitä viranomaisia koskeva yleinen huolehtimisvelvoite

Rahanpesulain (503/2008) 38 §:n mukaan tulli-, rajavartio-, vero- ja ulosottoviranomaisia sekä konkurssiasiamiehiä koskee yleinen huolehtimisvelvoite. Tämä tarkoittaa, että näiden tahojen toiminnassa on kiinnitettävä huomiota rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämiseen tehtäviensä hoidon yhteydessä. Rahanpesun selvittelykeskus voi antaa tulli- tai rajavartioviranomaiselle määräyksen pidättää rajavalvonnan yhteydessä löydetyt varat enintään viideksi arkipäiväksi lisäselvitystä varten, jos toimenpide tarpeen rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämiseksi.

Tulliviranomaisia Suomessa koskee myös velvollisuus valvoa käteisen rahan kuljetusta rajojen yli. Euroopan yhteisön alueelta vietävän tai sinne tuotavan käteisen rahan määrän ylittäessä 10 000 euroa tulee tehdä ilmoitus yhteisön jäsenvaltion viranomaisille. Tulliviranomaiset luovuttavat käteisen kuljetusilmoituksen rahanpesun selvittelykeskukselle sekä tarpeen vaatiessa muiden jäsenvaltioiden viranomaisille sekä yhteisön ulkopuolisten maiden viranomaisille. (HE 25/2008, 17–18.)

5 Asiakkaan tunteminen

Ilmoitusvelvollisen on tunnettava asiakkaansa aina. Tämä tarkoittaa asiakkaiden henkilöllisyyden todentamista, tosiasiallisten omistajien tai edunsaajien henkilöllisyyden todentamista, tietojen hankkimista asiakkaan toiminnasta, kaikkien tietojen dokumentointia ja säilyttämistä sekä ylläpitämistä ja päivittämistä

koko asiakassuhteen ajan, sekä selonotto- ja ilmoitusvelvollisuutta. (KRP/ Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 16–17.)

”Asiakkaan tuntemista koskevat tiedot on säilytettävä luotettavalla tavalla viiden vuoden ajan vakituisen asiakassuhteen päättymisestä. Jos kysymyksessä on satunnainen liiketoimi, joka on koskenut yli 15 000 euroa tai 7 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa vähintään 3 000 euroa, asiakkaan tuntemista koskevat tiedot on säilytettävä viiden vuoden ajan liiketoimen suorittamisesta (503/2008 10 § 1 mom.)”

Tunnistamista koskevista tiedoista tulee säilyttää asiakkaan nimi, syntymäaika ja henkilötunnus tai edustajana toimivan henkilön kyseiset tiedot. Oikeushenkilöstä tulee selvittää täydellinen nimi, rekisterinumero, rekisteröitymispäivä ja rekisteriviranomainen sekä tämän hallituksen tai vastaavan päättävän elimen jäsenten täydelliset nimet, syntymäajat ja kansalaisuudet. Tiedoista tulee myös käydä ilmi oikeushenkilön toimiala. Ilmoitusvelvollisen tulee myös tunnistaa tosiasiallinen edunsaaja ja tämän henkilötiedot. Henkilöllisyyden todentamisessa käytetyn asiakirjan nimi, asiakirjan numero tai muu tunnistetieto, myöntäjä tai kopio asiakirjasta täytyvät myös merkitä ja säilyttää. Jos asiakas on etätunnistettu, on säilytettävä tiedot todentamisessa käytetystä menettelystä tai lähteestä. Palvelun käyttöönottoa varten on myös säilytettävä tiedot asiakkaan toiminnasta, liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta, taloudellisesta asemasta, perusteet liiketoimen tai palvelun käytölle sekä tiedot varojen alkuperästä. Tietenkin säilytystä vaativat myös poikkeavia liiketoimia koskevat selonottovelvollisuuden täyttämiseksi hankitut välttämättömät tiedot. Asiakkaan ollessa ulkomaalainen (ei suomalaista henkilötunnusta) on säilytettävä myös tiedot kansallisuudesta sekä matkustusasiakirjan tiedot. (503/2008 9§.)

5.1 Asiakkaan tunnistaminen

Ilmoitusvelvollisen on aina tunnistettava asiakkaansa, oli kyseessä sitten vakituinen tai satunnainen asiakas. Vakituinen asiakas tunnistetaan ennen asiakassuhteen aloittamista tai viimeistään liiketoiminnassa syntyvien varojen käytön

alkaessa. Liiketoimen suuruus ei vaikuta tunnistamisvelvollisuuteen. Vakituinen asiakassuhde tarkoittaa esimerkiksi pankissa tilin avaamista, luottosuhdetta tai vakuutus sopimusta pankin ja henkilön välillä. Satunnainen asiakas tarkoittaa jonkin yksittäisen liiketoimen, vaikkapa laskun maksun tekevää henkilöä. (Finanssivalvonta 2012.)

Ilmoitusvelvollisten toiminnassa asiakas tunnistetaan eli henkilöllisyys todennetaan suomalaisen viranomaisen myöntämästä, voimassaolevasta henkilöllisyystodistuksesta. Henkilöllisyystodistukseksi käy passi, henkilökortti, ajokortti, kuvallinen kelakortti, muukalaispassi, diplomaattipassi tai pakolaisen matkustusasiakirja. Ulkomaisten asiakkaiden henkilöllisyys voidaan todentaa ulkomaisesta passista. Henkilöllisyyden todentamiseen sopivat myös Euroopan unionin (EU) tai Euroopan talousalueen (ETA) kansalliset henkilöllisyystodistukset, jotka soveltuvat matkustusasiakirjoiksi. (Finanssialan keskusliitto 2011.)

Luonnollisesta henkilöstä on selvittävä henkilön täydellinen nimi ja syntymäaika, suomalainen henkilötunnus tai ulkomaalaiselta kansallisuus sekä passin tai muun matkustusasiakirjan numero tai muu tunnistetieto. (Sisäasiainministeriön asetus 890/2003.)

Yritysassiakas tunnistetaan luotettavasta, riippumattomasta lähteestä olevasta asiakirjasta, vaikkapa kaupparekisteriotteesta. Asiakkuutta varten tarvitaan myös tietoja yrityksen liikevaihdosta, johon ilmoitusvelvollinen voi pyytää yrityksen tilinpäätöstietoja, toimialasta ja omistajista tieto saadaan vaikkapa yhtiöjärjestyksestä. Ilmoitusvelvollisella on oikeus pyytää näitä ja muita, asiakkuuden kannalta tarpeellisia dokumentteja. Yrityksen edustajat on myös tunnistettava, kuten henkilöllisyys liiketoimea tekevältä henkilöltä lain mukaan tunnistetaan. (Finanssialan keskusliitto 2011.)

Oikeushenkilön (yritys tai yhteisö) tietoja todennettaessa tarvitaan selvitys, joka on peräisin viranomaisen rekisteristä tai muusta luotettavasta lähteestä. Oikeushenkilöä tunnistaessa tarvitaan oikeushenkilön täydellinen nimi, rekisterinumero, rekisteröimispäivä ja rekisteriviranomainen sekä oikeushenkilön päättä-

vän toimielimen jäsenten täydelliset nimet, syntymäajat ja kansalaisuudet. (Sisäasiainministeriön asetus 890/2003.)

Asiakkaan tunnistamisen ilmoitusvelvollisen puolesta voi tehdä tarpeen tullen myös kolmas osapuoli. Tämä tunnistaja voi olla Suomessa tai toisessa ETA-valtiossa toimiluvan saanut luotto- tai rahoituslaitos, sijoituspalveluyritys, rahastoyhtiö, vakuutusyhtiö tai -edustaja, kirjanpitäjä tai tilintarkastaja. Kolmanneksi osapuoleksi ei voida kuitenkaan hyväksyä maksuliikettä tai valuutanvaihtoyhtiötä. Ilmoitusvelvollinen on seurantavastuussa asiakkaasta, vaikka asiakas olisi tunnistettu kolmannen osapuolen toimesta. Rahanpesulain mukaiset vastuut jatkuvat ilmoitusvelvollisella normaalisti. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 36–37.)

5.1.1 Tosiasiallisen edunsaajan tunteminen

”Ilmoitusvelvollisen on tunnistettava tosiasiallinen edunsaaja ja tarvittaessa todennettava tämän henkilöllisyys (503/2008 8 §, 1 mom.)” Tosiasiallisena edunsaajana pidetään henkilöä, jonka hyväksi liiketoimi toteutetaan. Oikeushenkilö on tosiasiallinen edunsaaja esimerkiksi kun sen määräysvallassa on yli 25 % osakkeita tai osuuksia. Ilmoitusvelvollinen tekee päätöksen tosiasiallisen edunsaajan tunnistamisesta. Ilmoitusvelvollinen voi pyytää tiedot asiakkaalta tai hankkia tiedot muuten. Jos tosiasiallista edunsaajaa ei tunnisteta, on asiakassuhde lopetettava tai liiketoimi keskeytettävä. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 24–25.)

Tosiasiallisen edunsaajan tunnistaminen edellyttää ilmoitusvelvolliselta siis yrityksen tai yhteisön omistusrakenteen selvittämistä. Tämä tosiasiallinen edunsaaja tulee myös tunnistaa ja henkilöllisyys todentaa. Ilmoitusvelvollisella on lain mukaan päätösvalta hankkiiko tarvittavat tiedot viranomaisrekisteristä vai pyytääkö suoraan asiakkaalta, kunhan tietojen perusteella voidaan vakuuttaa tosiasiallisesta edunsaajasta. Myös tosiasiallinen edunsaaja tulee arvioida riskiperusteisesti. (HE 25/2008, 45.)

5.1.2 Yksinkertaistettu asiakkaan tunteminen

Yksinkertaistettua asiakkaan tuntemista voidaan käyttää kun rahanpesun ja terrorismin rahoitukseen liittyvä riski on pieni. Tällaisia tilanteita ovat ne, kun asiakkaan tai edunsaajan henkilötiedot ovat yleisesti saatavilla eli kyseessä on vaikkapa luottolaitos, rahasto- tai vakuutusyhtiö tai Suomen viranomainen. Näissä tapauksissa ilmoitusvelvollisen ei tarvitse noudattaa lain määrittelemiä velvoitteita tunnistamista, tuntemista, selonottovelvollisuutta sekä saatujen tietojen säilyttämisvelvollisuutta koskevia seikkoja. Ilmoitusvelvollisen on kuitenkin tiedettävä asiakas, eli käytännössä tunnistaminen tulee tehdä. Ilmoitusvelvollisen on myös tiedettävä esimerkiksi, että asiakkaalla on voimassaoleva toimilupa tai viranomaisvalvonnan alaisuus. Liiketoimia tulee myös seurata poikkeuksellisten ja epätavallisten toimien havaitsemiseksi. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 29–30.)

Ilmoitusvelvollinen voi noudattaa yksinkertaistettua asiakkaan tunnistamismenettelyä, jos toimeksiantosopimus koskee:

- vakuutusta, jossa vakuutuskaudelta maksettava maksu on enintään 1000 (tuhat) euroa tai jossa kertavakuutusmaksu on enintään 2500 (kaksituhattaviisisataa) euroa;
- lakisääteistä työeläkevakuutusta tai yrittäjäeläkevakuutusta, johon ei liity takaisinostoehtoa ja jota ei voida käyttää lainan vakuutena;
- tai eläke-etuutena työntekijöille tarjottavaa eläke-, eläkkeellesiirtymis- tai vastaavaa järjestelyä, jonka maksut vähennetään palkasta ja jonka säännöt eivät salli sitä, että jäsen siirtää saamansa etuuden toiselle. (503/2008 15 §.)

Jos sähköiseen tietovälineeseen, jota ei voi ladata uudelleen, tallennetaan maksulaitoslaissa tarkoitettua sähköistä rahaa enintään 250 (kaksisataaviisikymmentä) euroa tai jos uudelleen ladattavaan sähköiseen tietovälineeseen tallennetaan sähköistä rahaa samana kalenterivuonna enintään 1 000 euroa, ilmoitusvelvollinen voi noudattaa yksinkertaistettua asiakkaan tunnistamismenettelyä (503/2008 16 §.)

5.1.3 Tehostettu asiakkaan tunteminen

Asiakkaan tuntemisessa tulee noudattaa korostunutta huolellisuutta, mikäli asiakkaaseen tai hänen liiketoimeensa, palveluun tai tuotteeseen kohdistuu tavanomaista suurempi rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski. Tehostettua tuntemista sovelletaan asiakkaaseen, jolla on liittymäkohta valtioon, jonka rahanpesun selvittelyjärjestelmä ei täytä kansainvälisiä vaatimuksia. (Finanssivalvonta 2012.)

”Ilmoitusvelvollisella tulee olla asianmukaiset riskiperusteiseen arviointiin pohjautuvat menettelyt sen toteamiseksi, onko asiakas tai onko hän ollut toisessa valtiossa merkittävässä julkisessa tehtävässä (503/2008 20 §.)” Lain (503/2008 24 §) mukaan niihin asiakkaisiin, joilla on liittymäkohta sellaiseen valtioon, jossa on puutteellinen rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämistä koskeva selvittelyjärjestelmä tulee soveltaa tehostettua ilmoitusvelvollisuutta. Tämä tarkoittaa, että on tehtävä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle mikäli asiakas ei toimita pyydettyä selvitystä koskien tehtävää liiketoimea tai selvitys on epäluotettava tai varojen alkuperä ei selviä riittävästi. Ilmoitus on tehtävä myös, jos oikeushenkilöä tai tosiasiallisia edunsaajia ei voida tunnistaa luotettavasti.

Tehostettua tuntemisvelvollisuus koskee myös tilanteita, joissa tehdään toimeksianto vaikkapa maksujen hoitamisesta ETA-valtion ulkopuolisen maan luottolaitoksen kanssa. Tästä puhutaan myös Kirjeenvaihtajapankkisuhteena. Näissä tapauksissa ilmoitusvelvollinen on yleensä sijoituspalveluyritys, maksulaitos, rahastoyhtiö tai vakuutusyhtiö. Vastapuolena toimivasta luottolaitoksesta tulee siis hankkia riittävät tiedot ja sen maine sekä valvonnan laatu tulee arvioida ennen liiketoimen aloittamista. (503/2008 19 §.)

5.1.4 Etätunnistaminen

Etätunnistamisen voi suorittaa, jos asiakas ei ole läsnä henkilöllisydentodentamisessa. Etätunnistustilanteessa ilmoitusvelvollisen tulee todentaa asiakkaan henkilöllisyys hankkimalla lisäasiakirjoja tai -tietoja luotettavasta lähteestä, var-

mistaa, että liiketoimi suoritetaan asiakkaan nimissä olevalta tililtä sekä todentaa asiakkaan henkilöllisyys vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä allekirjoituksista (617/2009) annetussa laissa tarkoitetulla tunnistamisvälineellä tai muun sähköisen tunnistamistekniikan avulla. (503/2008 18 §.)

Etätunnistamisessa edellytetään, että asiakkaan tiedot pystytään tarkastamaan vaikkapa väestörekisterikeskuksesta. Tärkeää on myös pystyä varmistamaan liiketoimen kohteena oleva tili tai muu varojensäilytyskohde ja sen omistusoikeuden kuuluvuus nimenomaiselle asiakkaalle. Vahvan sähköisen tunnistamisen välineitä ovat esimerkiksi pankkien asiointitunnukset. (KRP/Rahanpesun selvittelykeskus 2009, 32.)

5.2 Poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö

Tuntemisen tehostamiseksi lainsäädännössä (503/2008 20 §) edellytetään pankeilta poliittisesti vaikutusvaltaisten henkilöiden (Politically Exposed Person, PEP) tuntemista. Poliittisesti vaikutusvaltaisia henkilöitä ovat ne, jotka toimivat tai ovat toimineet viimeisen vuoden aikana toisen valtion palveluksessa. (Finanssialan keskusliitto 2011.)

Kun asiakas ilmoittaa olevansa poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö, tulee ilmoitusvelvollisissa yhteisöissä ylemmän johdon hyväksyä hänen asiakkuutensa, hankkia selvitys kaikista varoista, jotka liittyvät asiakkaan asiakassuhteeseen tai asiakkaan tekemiin liiketoiimiin sekä järjestää jatkuva ja tehostettu seuranta asiakassuhteeseen. (503/2008 20 §.)

Poliittisesti vaikutusvaltaiseksi henkilöksi katsotaan valtioneuvoston asetuksen rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämisestä ja selvittämisestä (616/2008) mukaan henkilö, joka toimii valtionpäämiehenä, hallituksen päämiehenä, ministerinä, vara- tai apuministerinä, parlamentin jäsenenä, korkeimman oikeuden tai muun vastaavan oikeuselimen jäsenenä, jonka päätöksiin ei voida hakea muutosta, valtion varainhoitoa tarkastavan elimen jäsenenä, keskuspankin johtokunnan jäsenenä, suurlähettiläänä, puolustusvoimissa korkeammassa virassa

tai valtion kokonaan omistaman yhtiön johdossa. Poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön perheenjäseniksi luetaan puoliset, lapset ja heidän puolisonsa sekä vanhemmat. Poliittisesti vaikutusvaltaisiksi henkilöiksi katsotaan kuuluvaksi myös henkilön yhtiökumppanit, joita voivat olla vain luonnolliset henkilöt.

6 Esimerkitapauksia

Tähän lukuun olen ottanut kolme rahanpesutapausta esimerkiksi. Kaikki tapaukset ovat otettu Keskusrikospoliisin julkaisusta Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä V. Julkaisun ovat laatineet Neira, Perämaa ja Vasara vuonna 2003. Julkaisua on päivittänyt Nousiainen Anna vuonna 2010. Valitsin kyseiset tapaukset, koska niissä esirikoksina oli pääasiassa sellaisia rikoksia, joita yleisesti tavataan rahanpesutapauksissa.

Oikeustapaus 1. Helsingin Hovioikeus 15.1.2009 R 08/2223

Esirikoksena törkeä huumausainerikos ym. JV on saanut AV:lta kirjekuoressa 4.500,00 euroa käteistä rahaa ja vienyt ne Viroon AZ:lle. Käräjäoikeus ei ole pitänyt uskottavana JV:n väitettä siitä, ettei hän tiennyt rahojen olevan peräisin huumausainekaupasta, koska JV oli itse tuonut maahan yhden huumausaine-erän ja saanut siitä maksun AV:lta ja toimittanut rahat edelleen AZ:lle. JV tuomittiin rahanpesusta, törkeästä huumausainerikoksesta ja huumausainerikoksesta yhteiseen kahden vuoden ja kahdeksan kuukauden vankeusrangaistukseen. JV:n rikoksesta saama hyöty on arvioitu sen mukaan, mitä AZ ja AV ovat muille kuriireille maksaneet palkkana, ja JV on tuomittu menettämään valtiolle rikoksen tuottamana hyötynä 600,00 euroa.

JV valitti tuomiosta ja vaati rahanpesusyytettä hylättäväksi, mutta hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota.

Oikeustapaus 2. Itä-Suomen hovioikeus 26.2.2008 R 07/1224

Esirikoksena törkeitä kirjanpitorikoksia, velallisen petoksia ym. CR on tehnyt 22.000,00 euron arvoista moottoripyörää koskevan osamaksusopimuksen todellisen ostajan avopuolionsa MH:n sijaan ja esittänyt useaan otteeseen viranomaisille omistavansa noin 4.000,00 euron arvoisen Rolex -kellon, vaikka kello on ollut hankittu MH:n tekemien rikosten tuottamalla hyödyllä. MH on aiemmilla tuomioilla tuomittu mm. laittomasta tuontitavaraan ryhtymisestä, huumausainerikoksista ja petoksista menettämään rikoshyötyä ja maksamaan vahingonkorvauksia yhteensä yli 179.000,00 euroa. CR:n ja MH:n tulot tapahtuma-aikana ja jo vuosia sitä ennen ovat koostuneet lähinnä työttömyyspäivärahoista ym. etuuksista, ja elantomenojen jälkeen puolisoilla on ollut käytettävissään muutama tuhat euroa vuodessa. Tämän perustella ja kun CR oman tunnustamansakin mukaan on ollut jonkin verran tietoinen puolionsa rikollisesta toiminnasta, ei kärjäoikeuden arviointi mukaan jää mitään järkevää epäilyä siitä, etteikö CR olisi tiennyt puolionsa hankkivan jatkuvasti tuloja rikollisella toiminnalla ja siten tiennyt syytteessä tarkoitettujen omaisuuden, moottoripyörän ja kellon, olevan rahoitettu rikoksilla hankituilla varoilla ja peiteltyt tätä alkuperää väittämällä niitä totuutta vastaamattomasti omikseen. CR tuomittiin rahanpesusta 5 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen.

Huolimatta rahanpesun kohteena olleen omaisuuden arvokkuudesta, kärjäoikeus luki CR:lle syyksi perusmuotoisen rahanpesun, koska huomioon ottaen hänen ja esirikoksena tekijän välinen läheinen suhde ja se, ettei CR asiassa esitetyn näytön valossa ole ollut kovin aktiivinen omaisuuden peittelyssä, ei tekoa ole pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä.

CR valitti tuomiosta hovioikeuteen, mutta peruutti myöhemmin valituksensa, ja kärjäoikeuden tuomio jäi noudatettavaksi.

Oikeustapaus 3. Helsingin hovioikeus 1.3.2006 R 05/2564

Esirikoksena olivat törkeät petokset, väärennys ja törkeä maksuvälinepetos. BM on ottanut vastaan ja siirtänyt tilillään rikoksella hankittuja varoja peittääkseen tai häivyttääkseen varojen alkuperän sekä avustanut esirikoksen tekijää niiden peittämisessä. BM on antanut NM:lle käyttöoikeuden tiliinsä, koska NM ei edunvalvonnan vuoksi olisi yksin voinut tiliä käyttää. BM on nostanut tililtä huomattavia

summia ja luovuttanut ne NM:lle. BM:llä on ollut perusteltu syy epäillä toiminnan ja varojen laitonta alkuperää.

MM on ottanut vastaan petosrikoksella saatuja varoja peittääkseen tai häivyttääkseen varojen alkuperän sekä avustanut esirikoksen tekijää niiden peittämisessä, vaikka hänellä on ollut perusteltu syy epäillä varojen laillista alkuperää. SM on ottanut NM:ltä vastaan ainakin 14.000€ käteistä rahaa ja kätkenyt sen.

Käräjäoikeuden mukaan BM:n kertomuksen ja muu näytön valossa oli selvää, ettei BM:llä ole ollut minkäänlaista tietoa siitä, että varat olisivat olleet peräisin jostakin rikoksesta vaan hän on uskonut niiden olevan NM:n perheen rahoja. BM:llä ei ole ollut rahanpesun edellyttämän tahallisuutta eikä edes tuottamuksellisen rahanpesun edellyttämään törkeää huolimattomuutta. Käräjäoikeus hylkäsi syytteen.

Vaikka MM oli ollut avioliitossa NM:n kanssa ja joutunut suurimmalta osin huolehtimaan perheen elatuksesta sekä nähnyt myös lehtikirjoituksia, joissa oli kerrottu NM:n keväällä 2003 petosrikoksista saamasta tuomiosta, käräjäoikeus piti uskottavana MM:n kertomaa siitä, ettei hän ollut tiennyt NM:n teoista ennen kuin hänelle oli niistä poliisikuulusteluissa kerrottu. NM oli osannut puhua hänet ympäri ja oli MM:llekin näyttänyt velkakirjan, jonka mukaan NM:llä oli päinvastoin saatavia. Käräjäoikeus piti MM:n kertomusta uskottavana. Lisäksi otettiin huomioon se, että MM ei enää tuohon aikaan asunut NM:n kanssa yhdessä. MM ei selvästikään ollut tiennyt rahojen laittomasta alkuperästä. Häneltä puuttui rahanpesun edellyttämä tahallisuus ja tuottamuksellisen rahanpesun edellyttämä törkeä tuottamus. Käräjäoikeus hylkäsi syytteen. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden antamia tuomioita.

7 Yhteenveto

Rahanpesun valvonnan tehostaminen on tietyllä tavalla hankaloittanut ilmoitusvelvollisten alojen toimintaa. Koska rahanpesu on kuitenkin yleistä tai koko ajan yleistyvää rikollisuutta, vaatii sen tehokas torjunta kaikkien tahojen, joita ilmoitus- ja valvontavelvollisuus koskee, yhteistyötä viranomaisten kanssa. Kansainvälisesti rahanpesu on niin suuri ongelma maailmantaloudelle, että varsinkin tämänhetkisellä taloudellisella tilanteella sen torjuminen on ehdottoman tärkeää.

Opinnäytetyöhöni valitsemat oikeustapaukset koetin valikoida niin, että niitä voisi peilata opinnäytetyössä kerrottuun asiaan. Halusin ottaa tapauksen, jossa esirikoksena oli huumausainerikos, koska se on tutkimani tiedon perusteella yleisin rikollisten varojen lähde rahanpesutapauksissa. Halusin myös tapauksia, jossa syytettynä ovat esirikoksen tekijän läheinen henkilö, koska selkeästi sellaisen henkilön rooli rahanpesutapauksissa on usein hankala selvittää ja tällaisen henkilön tuomioon vaikuttaa myös tämä läheinen suhde esirikoksen tekijään, kuten sukulaisuus. Oikeustapauksissa käsiteltiin myös rahan kuljettamista ulkomaille, joka on hyvin yleistä rahanpesurikoksissa. Varsinkin Suomen lähi-valtiot, kuten Venäjä ja oikeustapauksessa mainittu Viro ovat maita, jonne Suomesta helposti lähdetään varoja kuljettamaan.

Opinnäytetyöni tein mielestäni todella nopealla tahdilla ja siksi olikin helppoa käsitellä tietoa, kun se pysyi tuoreena muistissa. Keräämäni ja kirjoittamani tiedon pyrin jäsentelemään pääasiallisesti käyttämäni rahanpesulain (laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi ja selvittämiseksi, 503/2008) mukaan. Vaikka lait ovat osittain hankalasti kirjoitettua tekstiä, koin ymmärtäväni käyttämässäni laissa annettuja kohtia ja niiden tarkoitusta mielestäni hyvin.

Opinnäytetyön etenemistä hankaloitti jonkin verran kirjallisuuden puute ja saatavuus. Enimmäkseen käytin opinnäytetyössäni verkkolähteitä, mutta pyrin myös käyttämään kaikkea saatavilla olevaa kirjallisuuttakin. Kirjallisuutta haikiessani huomasin, että samat henkilöt ovat julkaisseet useampia aiheeseen liittyviä teoksia. Asiaan perehtyneiden henkilöiden määrän vähäisyys vaarantaa opinnäytetyön lähdekriittisyyden, mutta mielestäni omassa työssäni olen kuitenkin onnistunut hyvin saamaan ja käyttämään tietoa eri lähteistä.

Käsiteltävien asioiden rajaaminen oli jossain vaiheessa hieman hankalaa, koska olisin halunnut käsitellä kaikki rahanpesulain sisältämät asiat. Päädyin kuitenkin rajaamaan työni rahanpesuun ja sen estämiseen Suomessa. Kuitenkin opinnäytetyön tekeminen aiheesta selvensi monia asioita rahanpesua koskien ja halu oppia lisää syntyi sitä suuremmaksi, mitä syvällisemmin aiheeseen paneuduin. Kaiken kaikkiaan aihe on mielenkiintoinen ja siihen liittyy monia seikkoja, sellaisiakin, jotka jäivät työn ulkopuolelle, joita haluan palata tutkimaan myöhemmin.

Lähteet

- Aluehallintovirastot. 2011. Aluehallintovirasto.
<http://www.avi.fi/fi/virastot/Sivut/Etusivu.aspx> 24.10.2012.
- Asiakkaan tunteminen, miksi pankki kysyy? 2011. Finanssialan keskusliitto. Helsinki.
http://www.fkl.fi/materiaalipankki/ohjeet/Dokumentit/Asiakkaan_tunteminen.pdf 18.10.2012.
- HE 258/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain 32 luvun 6 ja 14 §:n sekä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 §:n muuttamisesta. 2010.
- HE 25/2008. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Huhtamäki Ari. 2000. Asianajajan ilmoitusvelvollisuus rahanpesuepäilyistä.
<http://www.edilex.fi/lakikirjasto/1751.pdf>. 16.11.2012.
- Huhtamäki Ari. 2000. Rahan jäljittäminen. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Lahti Raimo & Koponen Pekka. 2007. Talousrikokset. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Laki Finanssivalvonnasta. 19.12.2008/878.
- Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi ja selvittämiseksi. 18.7.2008/503.
- Liukku, J. & Vasara, P. 2000. Tehostuva rahanpesun torjunta ja lakimiesammatin harjoittajat. <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/964.pdf> 16.11.2012.
- Majanen M. 1999. Kätkemisrikokset. Teoksessa Heinonen, Koskinen, Lappi-Seppälä, Majanen, Nuotio, Nuutila & Rautio. Rikosoikeus. Helsinki: Werner Söderström lakitieto.
- Neira T., Perämaa J. & Vasara P. 2003. Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä V. Vantaa Keskusrikospoliisi.
[http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/Rahanpesurikokset%20oikeusk%C3%A4yt%C3%A4nn%C3%B6ss%C3%A4%20V/\\$file/Rahanpesurikokset%20oikeusk%C3%A4yt%C3%A4nn%C3%B6ss%C3%A4%20V.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/Rahanpesurikokset%20oikeusk%C3%A4yt%C3%A4nn%C3%B6ss%C3%A4%20V/$file/Rahanpesurikokset%20oikeusk%C3%A4yt%C3%A4nn%C3%B6ss%C3%A4%20V.pdf). 30.10.2012.
- Ojasalo K., Moilanen T. & Ritalahti J., 2009. Kehittämistyön menetelmät. Helsinki: WSOYPro.
- Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. 2012. Finanssivalvonta.
http://www.finanssivalvonta.fi/FI/VALVONTA/RAHANPESUN_ESTAMINEN/Pages/Default.aspx. 18.10.2012.
- Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2011.2011. Vantaa. Keskusrikospoliisi.
[http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/C0B9D63F0C48FAB1C22579AE0034D69E/\\$file/Rahanpesun%20selvittelykeskus_Vuosikertomus%202011.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/C0B9D63F0C48FAB1C22579AE0034D69E/$file/Rahanpesun%20selvittelykeskus_Vuosikertomus%202011.pdf). 24.10.2012.
- Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet. 2009. Vantaa. Keskusrikospoliisi.
[http://www.poliisilehti.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/Rahanpesun%20torjunnan%20parhaat%20k%C3%A4yt%C3%A4nteet/\\$file/Rahanpesun%20torjunnan%20parhaat%20k%C3%A4yt%C3%A4nteet.pdf](http://www.poliisilehti.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/Rahanpesun%20torjunnan%20parhaat%20k%C3%A4yt%C3%A4nteet/$file/Rahanpesun%20torjunnan%20parhaat%20k%C3%A4yt%C3%A4nteet.pdf). 17.10.2012.

- Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet. 2012. Vantaa. Keskusrikospoliisi.
[http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/983BAFD45B6652E5C2257A91003EDC94/\\$file/Rahanpesun%20torjunnan%20parhaat%20k%C3%A4yt%C3%A4nteet_27.8.2012.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/983BAFD45B6652E5C2257A91003EDC94/$file/Rahanpesun%20torjunnan%20parhaat%20k%C3%A4yt%C3%A4nteet_27.8.2012.pdf). 8.11.2012
- Rahanpesun torjunta. 2012. Keskusrikospoliisi. Vantaa.
<http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/ABD14634404812EEC2257586005034F1?opendocument>. 20.10.2012.
- 19.12.1889/39. Rikoslaki.
- Sahavirta Ritva. 2008. Rahanpesu rangaistavana tekona. Helsinki. Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Sahavirta Ritva. 2007. Rahanpesurikokset. Teoksessa Lahti & Koponen. Talousrikokset. 2007. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Suomen säädöskokoelma N:o 890–891. 2008.
- Valtioneuvoston asetus rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä. 25.9.2008/616.
- Valtionvarainministeriö. 2009. OECD.
http://www.vm.fi/vm/fi/11_rahointusmarkkinat/07_kansainvalinen_yhteistyö/07_oecd/index.jsp. 30.10.2012.